

บทปริทัศน์ว่าด้วยมิติมุมมองทางปรัชญาในหนังสือ
‘Postmodern in Japan:
นักปรัชญาการเมืองโบราณกับชะตากรรมโพสโตโมเดิร์น
ในสังคมญี่ปุ่น’
A Philosophical Perspective Review of the Book
Titled ‘Postmodern in Japan:
The Classical Political Philosopher and the Fate
of Postmodern in Japanese Society’

สรายุทธ เลิศปัจจิมนันท์

Sarayuddha Lhaspajchimanandh

สาขาวิชาการศึกษากว้างไป คณะมนุษยศาสตร์และประยุกต์ศิลป์

Department of General Education, Faculty of Humanities and Applied Arts

มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย

University of the Thai Chamber of Commerce

บทคัดย่อ

องค์ความรู้ด้านปรัชญาญี่ปุ่นสมัยใหม่ในประเทศไทย ปัจจุบันยังมีอยู่น้อยมาก แต่จากการสังเคราะห์เอกสารตำรา พบว่า มีหนังสือ ‘POSTMODERN IN JAPAN : นักปรัชญาการเมืองโบราณกับชะตากรรมโพสโตโมเดิร์นในสังคมญี่ปุ่น’ ของ ไชยันต์ ไชยพร ที่อธิบายถึงพัฒนาการทางความคิดเชิงปรัชญาที่เกิดขึ้นในญี่ปุ่นสมัยใหม่ และทำให้เห็นว่า ขบวนการความคิดของนักปรัชญาญี่ปุ่นนั้นมี นิทซ์เซ่ เป็นศูนย์กลาง หนังสือจัดทำให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่ต้องการศึกษาประวัติศาสตร์ปรัชญาญี่ปุ่นสมัยใหม่ได้เป็นอย่างดี อีกทั้งการปริทัศน์หนังสือเล่มนี้ผ่านมิติมุมมองทางปรัชญา ยังได้ทำให้เห็นถึงเบื้องหลังทางความคิดและที่มา

ของการบัญญัติคำว่า 'เทะสึกะซุ' ขึ้นใช้ในสังคมญี่ปุ่น และเข้าใจถึงสถานะของบิดา
แห่งปรัชญาญี่ปุ่นสมัยใหม่ ผ่านบทบาทของนิชิ อามะเนะ และ นิชิตะ คิตะโร

คำสำคัญ: ปรัชญาในญี่ปุ่น, ปรัชญาญี่ปุ่น, ปรัชญาญี่ปุ่นสมัยใหม่

Abstract

Within very little knowledge of modern Japanese philosophy discussed in Thailand, there is a book named, "Postmodern in Japan," by Chaiyan Chaiyaporn, describing the development of philosophical thinking in modern Japan. Presented in the book is that Nietzsche's way of thinking has influenced the movement of Japanese philosopher. This book is seen offering important and rich information to people who are interested in studying modern Japanese philosophy. By reviewing this book using philosophical point of view, the background of the invention of Japanese word, 'Tetsugaku' is revealed. This book also illustrates the status of father of modern Japanese philosophy through roles of Nishi Amane and Nishida Kitaro.

Keywords: Philosophy in Japan, Japanese philosophy, Modern Japanese philosophy

บทนำ

องค์ความรู้เกี่ยวกับญี่ปุ่นไม่ว่าจะเป็นในด้านสังคม การเมือง ศาสนา ภาษา วัฒนธรรม วรรณกรรม เทคโนโลยี หรือแม้กระทั่งรวมไปถึงแนวความคิดในด้านอื่น ๆ นั้น เป็นสิ่งที่ประเทศไทยให้ความสนใจในศึกษากันมาอย่างช้านาน จึงเป็นเหตุกระตุ้นให้เกิดความต้องการศึกษาถึงสิ่งที่อยู่เบื้องหลังความคิดของชนชาติญี่ปุ่น อย่างเช่นองค์ความรู้ในทางปรัชญา โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากงานวิจัยเรื่อง 'การสังเคราะห์องค์ความรู้ด้านปรัชญาญี่ปุ่นในประเทศไทย' ที่รวบรวมเอกสารต่าง ๆ ในด้านปรัชญาญี่ปุ่นของไทย ย้อนไปในรอบศตวรรษ นับตั้งแต่เอกสารชิ้นแรกปรากฏในไทยเมื่อปี พ.ศ. 2460 เรื่อยมาจนถึง พ.ศ. 2560 นั้น แม้ผลการวิจัยจะบ่งชี้ว่าบรรดาเอกสารต่าง ๆ ที่ประดามีของไทยที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับปรัชญาญี่ปุ่นทั้งหมด 268 ชิ้น เมื่อสังเคราะห์ออกมาแล้วกลับพบเพียง 66 ชิ้นเท่านั้น ที่มีความเกี่ยวข้องกับปรัชญาญี่ปุ่นจริงทั้งในทางตรงและทางอ้อม นั้นแสดงให้เห็นว่า ประเทศไทยยังมีความจำเป็นที่จะต้องผลิตองค์ความรู้ในด้านนี้อีกมาก อีกทั้งเนื้อหาส่วนใหญ่ของเอกสารองค์ความรู้ที่มีนั้นก็มักจะอยู่ในรูปแบบของการสาธยายถึงประวัติศาสตร์ความคิดที่เรียบเรียงขึ้นในชั้นทุติยภูมิ¹

แต่ถึงกระนั้น ในบรรดาเอกสารที่ได้นำมาสังเคราะห์ผ่านแม่แบบในงานวิจัยดังกล่าว พบว่า ยังมีหนังสือที่มีคุณภาพการในแง่ที่ได้พยายามนำเสนอความเชื่อมโยงของนักคิดนักปรัชญาญี่ปุ่น ซึ่งแม้จะให้ภาพอย่างคร่าว ๆ เนื่องจากเป็นหนังสือกึ่งวิชาการ แต่ในบรรดาเอกสารองค์ความรู้ที่ไทยมีอยู่จำกัด หนังสือเล่มนี้มีความโดดเด่นที่นำเสนอประวัติศาสตร์ความคิดทางปรัชญามาได้ไกลถึงปรัชญาญี่ปุ่นสมัยใหม่ จึงนับเป็นงานบุกเบิกที่ข้องเกี่ยวกับปรัชญาญี่ปุ่นที่น่าสนใจ นั่นคือหนังสือ

¹ ข้อค้นพบในด้านอื่น ๆ ดูเพิ่มจากรายงานการวิจัย (ฉบับเต็ม) เรื่อง 'การสังเคราะห์องค์ความรู้ด้านปรัชญาญี่ปุ่นในประเทศไทย' หรือดูสรุปผลการวิจัยและการอภิปรายผลจากบทความ 'การสังเคราะห์สถานภาพการศึกษาด้านปรัชญาญี่ปุ่นในประเทศไทย' ตีพิมพ์ในวารสารศึกษาศาสตร์ มธอ. ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน) 2561

*'Postmodern in Japan: นักปรัชญาการเมืองโบราณกับชะตากรรมโพสต์โมเดิร์นในสังคมญี่ปุ่น'*²

ด้วยการที่หนังสือเล่มนี้ มีเนื้อหาที่แสดงให้เห็นถึงการเชื่อมโยงบริบทของปัญญาชนคนญี่ปุ่นเข้าไว้ด้วยกัน ดังนั้น นอกจากจะทำให้เห็นถึงการขับเคลื่อนขบวนการความคิดแล้ว ยังมีส่วนช่วยช่วยให้มองเห็นบรรยากาศของกระแสวิชาการด้านปรัชญาในญี่ปุ่นได้ดียิ่งขึ้น ในแง่เดียวกันนี้จึงหมายความว่า โดยเนื้อหาของตัวหนังสือเอง เป็นสิ่งที่มีคุณค่าและน่าสนใจ ที่ได้ทำการนำเสนอพัฒนาการทางความคิดและความเคลื่อนไหวของขบวนการวิญญูชนคนญี่ปุ่น ที่ประกอบไปด้วยนักคิด นักเขียน นักปรัชญา นักการศึกษา ตลอดจนปัญญาชนคนรุ่นใหม่ในช่วงสมัยที่เป็นรอยต่อของยุคแสงสว่างทางปัญญาแห่งญี่ปุ่น จึงจัดเป็นหนังสือที่มีเนื้อหาคาบเกี่ยวกับปรัชญาญี่ปุ่นสมัยใหม่ ซึ่งหนังสือที่มีเนื้อหาทำนองนี้ ไม่ค่อยปรากฏให้เห็นในบรรณพิภพของไทยนัก หรือกล่าวในแง่เดียวกันนี้ก็คือในประเทศไทยยังขาดองค์ความรู้ด้านปรัชญาญี่ปุ่นสมัยใหม่อยู่มากนั่นเอง

ว่าด้วยมิติมุมมองทางปรัชญาในหนังสือ Postmodern in Japan

หนังสือ *'Postmodern in Japan: นักปรัชญาการเมืองโบราณกับชะตากรรมโพสต์โมเดิร์นในสังคมญี่ปุ่น'* เล่มนี้ แม้ว่าโดยเนื้อหาที่วางไว้ จะมีสาระสำคัญอยู่ที่การนำเสนอให้เห็นสภาวะโพสต์โมเดิร์นที่ซ้อนทับอยู่ในสังคมญี่ปุ่นอย่างร่วมสมัยก็ตาม แต่เนื่องจากสภาวะดังกล่าวเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างเข้มข้นในสังคมญี่ปุ่นยุคที่แสวงหาแสงสว่างทางปัญญา โดยรับเอาภูมิปัญญาหรือวิชาความรู้ของทางตะวันตกเข้ามาอย่างเข้มข้น โครงสร้างของหนังสือในช่วงต้นจึงเกริ่นนำถึงสังคมญี่ปุ่นที่ก้าวสู่สภาวะโมเดิร์น โดยอาศัยปรัชญาตะวันตกเป็นกุญแจสำคัญในการก้าวข้ามรากฐานเดิมก่อนที่ญี่ปุ่นจะมีความเป็นสมัยใหม่ และเนื้อหาอีกสองในสามส่วนที่เหลือ จะเป็นภาระเน้นหนักไปที่การฉายภาพสังคมญี่ปุ่นที่เปลี่ยนผ่านมาสู่สภาวะโพสต์โมเดิร์นอย่างเต็มรูปแบบ

² ไชยันต์ ไชยพร ผู้แต่ง

ภายใต้การเปลี่ยนผ่านไปสู่ความเป็นโพสโตโมเดิร์นนั่นเอง หนังสือเล่มนี้ เลือกว่าจะเสนอให้เห็นถึงขบวนการความคิดที่ขับเคลื่อนผ่านความสัมพันธ์ของบรรดา ปัญญาชนและวิญญาณชนแห่งญี่ปุ่น ที่มีความพยายามแสวงหาความรู้ รวมถึงการปะทะกันทางความคิดผ่านข้อถกเถียงทางวิชาการ ด้วยบรรยากาศเช่นนี้ จึงทำให้เห็นว่าปรัชญาญี่ปุ่นในฐานะวิชาความรู้ของตะวันตก ได้เข้าไปมีบทบาทกับวัฒนธรรมความคิดของญี่ปุ่นได้อย่างไร ดำเนินก้าวหน้ามาจนถึงทุกวันนี้ได้อย่างไร

ถึงแม้หนังสือเล่มนี้จะตีพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2550 ซึ่งหากนับมาถึง ณ ปัจจุบัน ก็เรียกว่าล่วงมาแล้วกว่า 10 ปี แต่ก็อย่างที่ได้กล่าวไปแล้วว่าหนังสือ ที่ให้ความรู้ด้านนี้ยังมีไม่มากในประเทศไทย ฉะนั้น ประวัติศาสตร์ความคิดของญี่ปุ่น ที่มีมิติในทางปรัชญาเช่นนี้ เมื่อหยิบยกขึ้นมาพรรณนาถึง ก็เป็นอะไรที่แลดูสดใหม่ สำหรับประเทศไทยที่ยังมีองค์ความรู้ด้านปรัชญาญี่ปุ่นสมัยใหม่อย่างจำกัดอยู่ ซึ่งทำให้ปัจจุบันก็ยังสามารถที่จะใช้บางช่วงบางตอนของคำนำในหนังสือเล่มนี้ มากล่าวซ้ำได้อีก ความว่า

...สังคมญี่ปุ่นจะเป็นโพสโตโมเดิร์นหรือไม่? จึงสนใจที่จะดูพัฒนาการทางปรัชญาความคิดของญี่ปุ่นว่าเป็นมาอย่างไร? เพื่อที่จะได้เข้าใจปัจจุบันของเขาได้บ้าง [...] *Postmodern in Japan: นักปรัชญาการเมืองโบราณกับชะตากรรมโพสโตโมเดิร์นในสังคมญี่ปุ่น* เล่มนี้ยังไม่จบ! เป็นเพียงจุดเริ่มต้นของการศึกษาโพสโตโมเดิร์น ยังไม่สามารถเป็นข้อเขียนที่ให้ภาพหรือความเข้าใจที่สมบูรณ์ได้ ก็หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะมีผู้ที่สนใจศึกษาในประเด็นนี้อย่างจริงจัง อันอาจนำไปสู่การศึกษาโพสโตโมเดิร์นเปรียบเทียบในโอกาสต่อไป (ไชยันต์ ไชยพร, 2550: 7)

หนังสือได้พยายามบอกกล่าวถึงความสัมพันธ์ของบรรดาปัญญาชนคนญี่ปุ่น โดยเริ่มต้นจากการบอกเล่าถึงบุคคลสำคัญอย่าง นิชิ อามะเนะ (Nishi Amane, 1829-1897) ที่ได้ไปศึกษาปรัชญาตะวันตก และเป็นผู้นำสิ่งที่เรียกว่า ปรัชญา (philosophy) มาให้คนญี่ปุ่นได้รู้จักในฐานะหนึ่งในวิชาความรู้ของตะวันตกที่สำคัญ ไม่แพ้ไปกว่าวิทยาศาสตร์ รวมถึงความสำคัญของ เทะสึจิโร อิโนะอุเอะ (Tetsujiro

Inoue, 1855-1944) ที่เป็นบุคคลซึ่งจัดทำพจนานุกรมปรัชญาฉบับแรกของญี่ปุ่น และยังเป็นผู้นำแนวความคิดของ นิทซ์เซ่ (Friedrich Nietzsche, 1844-1900) เข้ามาเผยแพร่ในญี่ปุ่น จากนั้นหนังสือได้เสนอให้เห็นภาพความเกี่ยวข้องของนักคิดแต่ละคนของญี่ปุ่นที่เสนอความคิดและผลงานวิชาการในด้านปรัชญา โดยมีนิทซ์เซ่ เป็นศูนย์กลางของการถกเถียงและทำปรัชญา ซึ่งแม้ในที่แรกภาพจำที่ปัญญาชนญี่ปุ่นมีเกี่ยวกับนิทซ์เซ่จะไม่ค่อยสู้ดีนัก กล่าวคือ มองว่าแนวความคิดของนิทซ์เซ่ เป็นอันตรายอันใหญ่หลวงสำหรับหมู่ปัญญาชน แต่ในท้ายที่สุดเมื่อปัญญาชนญี่ปุ่น ได้มีการตีความนิทซ์เซ่ใหม่ โดยนำไปผูกโยงเข้ากับหลักคำสอนในทางพุทธศาสนา ด้วยเห็นว่าความคิดของนิทซ์เซ่นั้นสามารถไปด้วยกันได้กับพุทธศาสนา จึงได้มีการนำนิทซ์เซ่กลับมาตีความใหม่ในแง่มุมที่ดีขึ้น

หนังสือเล่มนี้ยังได้แสดงให้เห็นถึงความเป็นศูนย์กลางของนิทซ์เซ่ในสังคมญี่ปุ่นยุคแสงสว่างทางปัญญา ที่ดึงดูดให้ปัญญาชนมากมายหลายตาเข้ามาพัวพันหรือแม้กระทั่งหมกมุ่นอยู่กับการศึกษาของนิทซ์เซ่ ไม่เว้นแม้แต่นักคิดนักเขียนในแวดวงวรรณกรรมคนสำคัญอย่าง นัตสึเมะ โซเซกิ (Natsume Soseki, 1867-1916) หรือแม้กระทั่งนักเขียนร่วมสมัยอย่าง ฮะรุกิ มุระคาบิ (Haruki Murakami, 1949-ปัจจุบัน) ก็ได้รับอิทธิพลดังกล่าวมาจากความหมกมุ่นที่บรรดาปัญญาชนญี่ปุ่นเคยมีต่อนิทซ์เซ่

อีกทั้งหนังสือเล่มนี้ ยังแสดงให้เห็นอีกว่า แม้แต่ในกลุ่มนักปรัชญาชื่อดังในยุคสมัยนั้นอย่าง นิชิตะ คิตะโร (Nishida Kitaro, 1870-1945) ผู้ก่อตั้งปรัชญาสำนักเกียวโต ก็มีส่วนสำคัญร่วมกับ นัตสึเมะ โซเซกิ ในการชักนำมิตรสหายทางปัญญาอย่าง วะสึจิ เทะสึโร (Watsuji Tetsuro, 1889-1960) ให้เข้ามาสู่การหมกมุ่นอยู่กับการศึกษาปรัชญาของนิทซ์เซ่ ที่ส่งอิทธิพลไปสู่ มิกิ คิโยะชิ (Miki Kiyoshi, 1897-1945) ลูกศิษย์คนสำคัญของนิชิตะ คิตะโร ซึ่งต่อมาตัวของ มิกิ เองได้มีโอกาสไปศึกษาปรัชญาต่อที่ประเทศเยอรมันโดยตรงกับ ไฮเด็คเคอร์ (Martin Heidegger, 1889-1976) รวมถึงเรียกร้องให้ปัญญาชนคนญี่ปุ่นหวนกลับไปปะทะกับระบบปรัชญาของนิทซ์เซ่ ซึ่งการฟื้นฟูความสนใจที่มีต่อนิทซ์เซ่นี้เอง ยังได้ส่งผลไปสู่นักปรัชญาคนสำคัญของญี่ปุ่นต่อมา คือ นิชิตะนิ เคิจิ (Nishitani Keiji, 1900-1990) ที่ได้ศึกษาและตีความแนวคิดของนิทซ์เซ่ใหม่

ภายใต้ความสัมพันธ์ดังกล่าว ที่หนังสือเล่มนี้ได้นำเสนอให้เห็นว่า นิทซ์เซ่ มีบทบาทสำคัญต่อการวางรากฐานทางปัญญาของญี่ปุ่น ผ่านการหมกมุ่น ถกเถียง และตีความใหม่ จึงทำให้ภาพของความเป็นโพสโตโมเดิร์นในสังคมญี่ปุ่นถูกขับเคลื่อนให้เด่นชัดขึ้นมา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เนื้อหาในช่วงปลายของหนังสือเล่มนี้ ที่เลือกนำเสนอภาพของสภาวะหลังสมัยใหม่ได้อย่างแจ่มชัด ด้วยการชี้ให้เห็นถึงสภาวะอันคลุมเครือ ที่ถูกสะท้อนออกมาจากวรรณกรรมร่วมสมัยของ ฮะรุกิ มุระคามิ และยังรวมไปถึงศิลปวัฒนธรรมต่าง ๆ ของญี่ปุ่น ที่แสดงให้เห็นถึงการต่อต้านแนวความคิดแบบเหตุผลนิยม โดยมุ่งไปที่การแสดงออกถึงการรื้อสร้าง (deconstruction) ที่ไม่ได้มุ่งไปสู่การยึดเอาตรรกะหรือเหตุผลเป็นศูนย์กลางของการสร้างภาพลักษณ์ใหม่ในแบบฉบับของญี่ปุ่นเอง

ดังจะเห็นได้ว่า โครงสร้างของหนังสือเล่มนี้ ได้มีการวางลำดับการนำเสนอมาเป็นอย่างดี แม้ว่าโดยภาพรวมแล้วจะเป็นการนำเสนอให้เห็นว่า นับจาก นิชิ อามะเนะ และ เทะสึจิโระ อิโนะอุเอะ เป็นต้นมา นักคิดนักปรัชญาญี่ปุ่นต่างก็ทำการศึกษาปรัชญาตะวันตกไปพร้อม ๆ กับรื้อสร้างปรัชญาตะวันตกด้วยเช่นกัน ซึ่งถึงแม้ว่าจะไม่ได้นำเสนอชุดการให้เหตุผล (argument) ที่สำคัญของนักปรัชญาแต่ละคนก็ตาม แต่คุณูปการของหนังสือเล่มนี้ก็ยังคงดำรงอยู่ในฐานะการบอกเล่าประวัติศาสตร์ปรัชญาญี่ปุ่น ในด้านที่เป็นหนังสือกึ่งวิชาการ แต่ข้อมูลต่าง ๆ ที่เป็นบริบทแวดล้อมในความเป็นกึ่งวิชาการ ก็ยังสามารถให้รายละเอียดต่าง ๆ ไปจนถึงเกร็ดเล็กเกร็ดน้อยได้เป็นอย่างดี

แต่ถึงกระนั้นก็ตาม หากพิจารณาในฐานะของผู้ปริทัศน์ ก็ยังพบว่าหนังสือเล่มนี้ยังมีจุดที่สามารถวิพากษ์วิจารณ์เพื่อนำเสนอแนวความคิดได้ต่อในบางจุด กล่าวคือ ในประเด็นเรื่องบิดาแห่งปรัชญาญี่ปุ่นสมัยใหม่ ที่ถูกนำเสนอในตอนต้นของหนังสือเล่มนี้ รวมถึงการยกภาพเปรียบเปรย นิชิ อามะเนะ ว่า เป็นเจกเช่น พระองค์วรรมน³ ของญี่ปุ่น ความว่า

³ พระองค์วรรมนฯ หรือ หม่อมเจ้าวรรมนไวยทยากร วรรมน (ค.ศ. 1891-1976) คือ ผู้ที่บัญญัติคำว่า 'ปรัชญา' ขึ้นในภาษาไทย โดยใช้เทียบเคียง/ถอดความคำว่า philosophy ของตะวันตก

...สังคมวิชาการได้ยกย่องเขา [นิชิ อามะเนะ] โดยขนานนามเขาว่า 'บิดาแห่งปรัชญาญี่ปุ่นสมัยใหม่' ซึ่ง Nishi ปลาทปลัดและภูมิไฉกับฉายาที่สังคมได้มอบให้กับเขาอย่างยิ่ง และที่สำคัญ เขาคือผู้ที่บัญญัติคำว่า 'tetsugaku' [เทะสึงะกุ] ขึ้นมาเพื่อรองรับคำว่า 'philosophy' หรือ 'ปรัชญา' นั่นเอง [...] จะว่าไปแล้ว Nishi ก็คือพระองค์วรณฯ ของญี่ปุ่นนั่นเอง [...] จนกระทั่งสังคมญี่ปุ่นได้ Amane Nishi หรือเทียบเท่ากับพระองค์วรณฯ ของไทยเรา [...] Nishi ซึ่งเป็นบิดาแห่งปรัชญาญี่ปุ่นสมัยใหม่ มีความชื่นชมยกย่องความเรียงว่าด้วยสันติภาพถาวร (ไชยนต์ไชยพร, 2550: 32, 39-40)

การเปรียบเทียบเช่นนี้ มีส่วนตืออย่างยิ่งที่ทำให้เห็นภาพว่า เมื่อครั้งญี่ปุ่นรับเอาปรัชญาตะวันตก หรือก็คือ philosophy เข้าสู่ประเทศเป็นครั้งแรกนั้น ญี่ปุ่นเองก็ต้องประสบกับชะตากรรมอันเป็นปัญหาเดียวกับที่ไทยเองก็เคยประสบเช่นกัน นั่นคือปัญหาเรื่องการบัญญัติและถอดความ philosophy ซึ่งในปากฝ่ายของไทยนั้นเป็นที่รู้กันว่า พระองค์วรณฯ เลือกที่จะถอดโดยใช้คำว่า 'ปร' รวมกับ 'ชญา' เป็น 'ปรัชญา' ความหมายโดยคำคือ 'ความรู้อันประเสริฐ' เพื่อใช้เทียบเคียงกับคำว่า philosophy และหากกล่าวถึงในแง่ของการเป็นวิชาแขนงหนึ่ง วิชาปรัชญาจึงหมายถึง "วิชาความรู้อันประเสริฐ"

ขณะที่ปากฝ่ายของญี่ปุ่นนั้น นิชิ อามะเนะ ได้สรรคำที่จะใช้บัญญัติเทียบเคียงกับ philosophy ด้วยคำว่า 'เทะสึงะกุ' (tetsugaku : 哲学) ซึ่งก็หมายถึงวิชาปรัชญา และการบัญญัติคำนี้ขึ้นมาก็ทำให้ตัวของ นิชิ อามะเนะ ได้รับการยกย่องว่าเป็นหนึ่งในบิดาแห่งปรัชญาของญี่ปุ่น แต่ถึงกระนั้น เมื่อลองพิจารณาถึงคำที่ นิชิ อามะเนะ สรรมาบัญญัติแล้วจะพบว่า เป็นการรวมคำสองคำเข้าด้วยกัน คือ 'เทะสึ' (tetsu : 哲) หมายถึง 'ความรู้' และอีกคำคือ 'งะกุ' (gaku : 学) หมายถึง 'วิชา' รวมกันเป็น 'เทะสึงะกุ' หมายถึง "วิชาความรู้"

ในขณะที่ philosophy ของตะวันตกนั้น เป็นที่ทราบกันดีในหมู่นักศึกษาปรัชญาว่า โดยรากฐานทางความหมายแล้ว คำคำนี้เดิมหมายถึง "ความรักในความรู้" ซึ่งเมื่อนำมาเปรียบเทียบให้เห็นถึงการสรรคำ ไม่ว่าจะของพระองค์วรณฯ

หรือของนิชิ อามะเนะ ก็ตาม ถือเป็นกรหิยบายกัให้เห็นวิธีการขบคิดและบัญญัติ คำคำหนึ่งเพื่อใช้เทียบเคียงกับ philosophy และทำให้มองเห็นหลักการสรรคำของพระองค์วรวรรณฯ และนิชิ อามะเนะ ว่ามีความใกล้เคียงพอที่จะให้กล่าวได้ว่ามีนัยของ *ความรักในความรู้* อยู่เบื้องหลังในเบื้องหลังของคำทั้งสอง ตามที่หนังสือ Postmodern in Japan ก็ได้ให้ข้อมูลไว้ว่า "...เขา [นิชิ อามะเนะ] คือผู้ที่บัญญัติคำว่า 'tetsugaku' ขึ้นมาเพื่อรองรับคำว่า 'philosophy' หรือ 'ปรัชญา' นั่นเอง [...] Amane Nishi ได้บัญญัติคำคำนี้ [tetsugaku] ขึ้นมาเพื่อหมายถึง 'ความรักในความรู้' หรือ 'love of knowledge/philosophia' โดยเฉพาะ" (ไชยันต์ ไชยพร, 2550: 32)

อย่างไรก็ดี ผู้ปริทัศน์เห็นว่า การกล่าวอ้างถึง นิชิ อามะเนะ ในแง่นี้ยังมีความจำเป็นที่จะต้องขยายมุมมองจากที่ถูกเสนอไว้ในหนังสือ Postmodern in Japan อันจะเป็นประโยชน์ต่อการเข้าใจสิ่งที่นิชิ อามะเนะ ใช้เป็นหลักการและเหตุผลในการสรรคำหรือบัญญัติคำขึ้นมา กล่าวคือ คำว่า เทะสึ (tetsu : 哲) ที่ปรากฏในคำว่า เทะสึเงะซุ (tetsugaku : 哲学) นั้นมาจากอักษรคันจิ (Kanji) ที่ญี่ปุ่นได้หยิบยืมมาจากจีน และเมื่อปรากฏอย่างโดด ๆ แล้ว โดยทั่วไป เทะสึ ก็มักจะหมายถึง ความรู้ (อย่างที่ถูกกล่าวถึงในหนังสือ Postmodern in Japan) แต่ในอีกแง่หนึ่งภาษาญี่ปุ่นโดยปกติจะมีการใช้อักษรคานะ (Kana) ประสมเข้ากับอักษรคันจิ เพื่อแทนทั้งเสียงและนัยตามแบบญี่ปุ่น หากพิจารณาในแง่นี้จะพบว่า เทะสึ (tetsu : 哲) มีนัยพ้องกับคำว่า อะคิราซะ (akiraka : 哲ろ力)⁴ ที่หมายถึง "กระจ่าง หรือ ชัดแจ้ง" และ ความหมายในแง่นี้ ก็เป็นสิ่งที่อยู่เบื้องหลังหลักการและเหตุผลในการสรรคำของนิชิ อามะเนะ เพื่อสร้างคำว่า เทะสึเงะซุ ขึ้นมาใช้เทียบเคียงกับ philosophy ด้วยเช่นกัน และจัดเป็นแง่มุมที่ไม่อาจละเลยไปได้ เนื่องจากเป็นหลักการและเหตุผลที่สัมพันธ์กับบริบททางความคิด ตลอดจนสภาพสังคมของปัญญาชนญี่ปุ่นในยุคสมัยดังกล่าว ที่พยายามให้คุณค่ากับวิชาปรัชญาเป็นอย่างสูง

⁴ ดูเพิ่มที่ สารานุกรมคันจิออนไลน์ Kanjipedia.jp

โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หากพิจารณาถึงบริบททางสังคม ณ ยุคสมัยเมจิที่นิชิ อามะเนะ มีชีวิตอยู่นั้น นับว่าเป็นยุคสมัยที่องค์ความรู้ทางปรัชญาของสองวัฒนธรรม เข้าปะทะกัน คือ ความรู้แบบตะวันตกศึกษา ได้แก่ ปรัชญาจีนอย่างขงจื๊อ ซึ่งยังรวมไปถึงพุทธปรัชญาแบบญี่ปุ่น เป็นต้น ส่วนอีกฝ่ายคือองค์ความรู้ที่มาจาก ตะวันตก ก็ได้แก่ วิทยาศาสตร์ และปรัชญา (philosophy) ซึ่งในขณะนั้น นิชิ อามะเนะ ได้เล็งเห็นว่า ปรัชญา (ตะวันตก) คือ วิธีวิทยาที่จะใช้ตอบได้มรรควิธีอัน เป็นชนบคิตแบบขงจื๊อ และเป็นกรตอบโต้โดยไม่จำเป็นต้องไปเหยียบย่ำเอาคำอธิบาย ทางพุทธศาสนาเข้ามาข้องเกี่ยว ปรัชญา (ตะวันตก) ในมุมมองของนิชิ อามะเนะ จึงหมายถึงวิชาความรู้ที่จะช่วยปลดปล่อยผู้คนออกจากจารีตหรือชนบคิตที่วางอยู่ บนรากฐานของลัทธิในทางศาสนา ซึ่งจะเป็นวิถีใหม่ของการคิดที่จะสร้างความ กระจ่างให้แก่มุมมองที่มีต่อโลกและความเป็นจริง ภายใต้อธิบายที่ไม่ปะปนกับ สัจธรรมอันเที่ยงแท้ที่เป็นอุดมคติสูงส่งของศาสนา ฉะนั้นการที่ นิชิ อามะเนะ เองได้ ตริกตรองเป็นอย่างดีแล้วว่า ปรัชญาจะช่วยให้ความกระจ่างในส่วนนี้ได้ ก็ทำให้ คำว่า ‘ทะเลสิ่งๆ’ ในทัศนะของ นิชิ อามะเนะ นอกจากจะมีความหมายเบื้องต้นว่า ‘วิชาปรัชญา’ แล้วในเบื้องลึกยังมีนัยที่หมายถึง ‘วิชากระจ่างรู้’ (science of clarity) ที่ตัวเขาได้หมายมั่นให้เป็นวิถีคิดใหม่ในสังคมญี่ปุ่นอยู่ด้วยในนี้ (Raud, 2012: 15-16; สรวายุทธ เลิศปัจฉิมนันท์, 2561: 20-21)

ทั้งนี้จึงถือได้ว่า นิชิ อามะเนะ มีบทบาทสำคัญในฐานะเป็นผู้เปิดพรมแดน ทางความคิดให้แก่คนญี่ปุ่นได้รู้จักกับปรัชญาตะวันตก ยังผลให้เอกสารตำรา บางแหล่งได้ระบุให้ นิชิ อามะเนะ มีสถานะเป็นบิดาแห่งปรัชญาญี่ปุ่น ซึ่งรวมถึง หนังสือ Postmodern in Japan เล่มนี้ก็เช่นกัน ที่ได้ยกย่องให้นิชิ อามะเนะ มีสถานะ เป็นเช่นนั้น ดังที่ปรากฏข้อความว่า “...สังคมวิชาการได้ยกย่องเขา [นิชิ อามะเนะ] โดยขนานนามเขาว่า ‘บิดาแห่งปรัชญาญี่ปุ่นสมัยใหม่’ ซึ่ง Nishi ปลดปล่อยและภูมิใจ ักับฉายาที่สังคมได้มอบให้กับเขาอย่างยิ่ง” (ไชยันต์ ไชยพร, 2550: 32) ซึ่งในแง่นี้ ผู้ปริทัศน์เห็นด้วยกับข้อความที่ยกมา แต่ในขณะเดียวกันก็มีความคิดเห็นว่า เกี่ยวกับบทบาทของนิชิ อามะเนะ โดยเฉพาะในด้านที่กำลังหยิบยกมากล่าวถึงนี้ มีความจำเป็นที่จะต้องทำให้กระจ่างชัดยิ่งขึ้น เนื่องจากเนื้อหาในหนังสือ Postmodern

in Japan ยังได้มีการกล่าวถึงบุคคลอีกผู้หนึ่งที่มีความสำคัญต่อปรัชญาญี่ปุ่นอย่างยิ่งยวด นั่นคือ นิชิตะ คิตะโร ซึ่งถูกกล่าวถึงในหนังสือ Postmodern in Japan ว่าคือผู้ก่อตั้งสำนักปรัชญาแห่งเกียวโต (Kyoto School) อันโด่งดัง แต่ในอีกด้านหนึ่ง การที่ผู้ปริทัศน์เห็นว่า มีความจำเป็นต้องหยิบยก นิชิตะ คิตะโร ขึ้นมากล่าวถึง ณ ที่นี้ เพราะเขาคืออีกหนึ่งคนซึ่งมีบทบาทพัวพันกับการเป็นบิดาแห่งปรัชญาญี่ปุ่นสมัยใหม่เช่นกัน ซึ่งทำให้เกิดความคลุมเครือต่อบทบาทของคำว่า 'บิดาแห่งปรัชญาญี่ปุ่นสมัยใหม่' ที่ปรากฏว่ามีทั้งนิชิ อามะเนะ และ นิชิตะ คิตะโร

ผู้ปริทัศน์เห็นว่า การพิจารณานิชิ อามะเนะ และ นิชิตะ คิตะโร ต่อปัญหานี้ มีความจำเป็นที่จะต้องย้อนไปกล่าวถึงบริบทของยุคสมัยที่เชื่อมโยงกันระหว่าง นิชิ อามะเนะ และนิชิตะ คิตะโร กล่าวคือ ทั้งสองคนเป็นคนที่มีชีวิตในยุคสมัยเมจิ เช่นกัน และเป็นที่ทราบกันดีว่า นิชิ อามะเนะ เป็นผู้นำเอาปรัชญาตะวันตกเข้ามาสู่สังคมญี่ปุ่น ต่อมาเมื่อนิชิ อามะเนะ ได้บัญญัติคำว่า เทะสิ่งะซุ ขึ้นใช้เทียบเคียงกับ philosophy แล้ว ปัญหาต่อมาก็คือสังคมญี่ปุ่นขณะนั้นได้เกิดข้อถกเถียงกันในหมู่ปัญญาชนว่าตกลงแล้วสิ่งที่เรียกว่า ปรัชญา เป็นความรู้ของตะวันตก และญี่ปุ่นไม่มีสิ่งที่เรียกว่าปรัชญา หรือจริง ๆ แล้วญี่ปุ่นเองก็มีปรัชญาอย่างที่ตะวันตกมีกันแน่ ข้อถกเถียงนี้ปรากฏให้เห็นผ่านบทความที่มีชื่อว่า ญี่ปุ่นที่ไร้ปรัชญา⁵ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า ญี่ปุ่นให้ความหมกมุ่นกับการแสวงหาระบบคิดทางปรัชญาเป็นอย่างมาก

ฉะนั้น คำว่า เทะสิ่งะซุ หรือคำว่า ปรัชญา ในทัศนะของชาวญี่ปุ่นในสมัยนั้น นอกจากมุมมองของตัวนิชิ อามะเนะ คำว่า เทะสิ่งะซุ นี้จึงมักจะถูกพิจารณาแตกต่างกันออกไปในสามแง่มุม ได้แก่ (1) เป็นความรู้ของโลกตะวันตกที่ญี่ปุ่นไม่เคยมี (2) เป็นท่าทีที่มีมาตั้งแต่โบราณในฐานะปรัชญาญี่ปุ่นแบบแผนดั้งเดิม (classical Japanese philosophy) และ (3) เป็นวิถีวิทยาของตะวันตกแต่สามารถประยุกต์เข้ากับระบบคิดที่มีความเป็นญี่ปุ่นได้ (Yusa, 2017: 3) แต่ไม่ว่าจะพิจารณา

⁵ ข้อสรุปของ มิกิ คิโยะชิ ชี้ให้เห็นว่า ญี่ปุ่นที่ไร้ปรัชญานั้น ไม่ได้ไร้ปรัชญาอย่างที่นักคิดรุ่นก่อนเข้าใจ ดูเพิ่มเติมได้จากบทความ 「哲學のない日本」 ใน 『三木清全集 第十六巻』

จากแง่มุมไหน ก็ทำให้เกิดข้อจำกัดที่มีต่อภาพของปรัชญาญี่ปุ่นอยู่ในที่กล่าวคือ หากเข้าใจในคำว่า เทะสึเงะซุ ผ่านมุมมองที่ (1) และ (3) ก็จะเกิดปัญหาว่า ญี่ปุ่นอาจไม่มีปรัชญา แต่หากพิจารณาผ่านมุมมองที่ (2) ก็มีความเป็นไปได้ว่าญี่ปุ่นขาดการพัฒนาปรัชญามาสู่สมัยใหม่

แต่ถึงกระนั้นก็ตาม การที่เกิเกิดขึ้นทั้งสามผ่านการเข้าใจคำว่า เทะสึเงะซุ เช่นนี้ของตัวคนญี่ปุ่นเองนั้น กลับทำให้ภาพอันเป็นบทบาทระหว่าง นิชิ อามะเนะ และ นิชิตะ คิตะโร ได้ปรากฏชัดเจขึ้น กล่าวคือ นิชิ อามะเนะ แม้เป็นผู้นำปรัชญามาให้ญี่ปุ่นได้รู้จักและศึกษา แต่ตัวของนิชิ อามะเนะ เองก็ยังไม่มีความชัดเจนว่าได้สร้างระบบปรัชญาหรือสกุลความคิดที่เป็นของตนเองขึ้นมา ในแง่นี้จึงแตกต่างจาก นิชิตะ คิตะโร ที่เขาได้ศึกษาปรัชญาและในที่สุดก็สร้างระบบปรัชญาขึ้นเป็นของตนเอง ภายใต้สกุลความคิดที่เรียกว่า ปรัชญาสำนักเกียวโต และในที่สุดนิชิตะ คิตะโร จึงได้รับการยอมรับถึงขั้นเป็นที่กล่าวขานว่า “ญี่ปุ่นมีอัจฉริยะทางปรัชญา ผู้ล่วงรู้วิธีการสรรค์สร้างระบบความคิดที่ผสมผสานจิตวิญญาณแห่งพุทธสมาธิ เข้ากับกระบวนการวิคิดของตะวันตกได้อย่างเต็มรูปแบบ” (Takeuchi, n.d. cited in Carter, 2013: 13)

เมื่อพิจารณาในแง่นี้แล้ว จึงเห็นได้ชัดเจนเป็นอย่างยิ่งว่า ฉายานาม บิดาแห่งปรัชญาญี่ปุ่นสมัยใหม่ (father of modern Japanese philosophy) นั้นย่อมหมายถึง นิชิตะ คิตะโร แต่ผู้เดียว ส่วนในทางกลับกันเมื่อก้าวถึง นิชิ อามะเนะ หากพิจารณาถึงบทบาทของเขาแล้วจะพบว่าแท้ที่จริง นิชิ ก็คือ บิดาของปรัชญาแห่งญี่ปุ่น (father of philosophy in Japan) เนื่องจากเป็นผู้เปิดฉากยุคสมัยแห่งปรัชญาตะวันตกในประเทศญี่ปุ่น ซึ่งการแบ่งแยกที่ชัดเจนเช่นนี้ ยังสอดคล้องกับที่ Takayanagi (2011: 81) ได้กล่าวไว้ว่า นิชิ อามะเนะ เป็นบุคคลแรกที่นำเอาความรู้ด้านปรัชญาตะวันตกให้เข้ามาสู่ญี่ปุ่น ทั้งยังเป็นผู้บัญญัติศัพท์ เทะสึเงะซุ (ปรัชญา) เพื่อใช้เป็นคำแปลโดยสามัญเมื่อถอดความคำว่า philosophy และด้วยเหตุผลนี้ นิชิจึงถูกเรียกว่า the father of philosophy in Japan แต่ถึงกระนั้นก็เป็นที่น่าเสียดายว่า นิชิ ไม่ได้สร้างสกุลความคิดทางปรัชญาของตนเอง รวมถึงไม่มีนักคิดที่สืบทอดสกุลความคิดในสายของเขาโดยตรง เขาจึงเป็นบิดาของปรัชญาแห่งญี่ปุ่นผู้โดดเดี่ยว

ด้วยเหตุนี้ การขีดเส้นแบ่งว่า ปรัชญาญี่ปุ่นสมัยใหม่ เริ่มนับตั้งแต่สมัยของ นิชิตะ คิตะโร เช่นนี้ ยังถือว่าเป็นกรอบการแบ่งยุคสมัยทางปรัชญาที่ยอมรับกัน โดยทั่วไปในแวดวงของการศึกษาปรัชญาญี่ปุ่นอีกด้วย เพราะไม่เพียงแต่ในแวดวงวิชาการของญี่ปุ่นเท่านั้น แต่ยังเป็นที่ยอมรับกันในโลกวิชาการของตะวันตก เช่น ใน Japanese Philosophy : A Sourcebook โดย Heisig, Kasulis and Maraldo (2011: v-xii) ได้แบ่ง นิชิ อามะเนะ กับ นิชิตะ คิตะโร ออกจากกันเป็นนักปรัชญาคนละยุคสมัย โดย นิชิ อามะเนะ จัดเป็นนักปรัชญาในกลุ่มกระแสวิชาการสมัยใหม่ ขณะที่ นิชิตะ คิตะโร ถูกจัดให้เป็นนักปรัชญาในกลุ่มสำนักเกียวโต ซึ่งเป็นปรัชญาญี่ปุ่นสมัยใหม่โดยเฉพาะ และไม่เพียงเท่านั้น ยังพบว่าใน Recent Japanese Philosophical Thought 1862-1962 : A Survey⁶ โดย Piovesana (1968: v-vi) ซึ่งมีเนื้อหาเจาะจงไปที่นักคิดในกลุ่มปรัชญาญี่ปุ่นสมัยใหม่โดยเฉพาะ และได้จัดให้ นิชิ อามะเนะ เป็นนักปรัชญาในกลุ่มที่ได้รับอิทธิพลจากสฤลความคิดประสบการณ์นิยมและปฏิฐานนิยมของตะวันตก แต่ในส่วนของ นิชิตะ คิตะโร นั้น ได้ถูกจัดให้เป็นยุคสมัยที่เรียกว่า ปรัชญาญี่ปุ่นสมัยนิชิตะ คิตะโร เป็นการเฉพาะ

อย่างไรก็ดี ใน Companion Encyclopedia of Asia Philosophy ในบทที่ว่าด้วยปรัชญาญี่ปุ่น โดย Carr and Mahalingam (2005: 660-784) ได้จัดให้ นิชิ อามะเนะ และ นิชิตะ คิตะโร อยู่ในกลุ่มของนักปรัชญาญี่ปุ่นร่วมสมัย แต่การจัดเช่นนี้เป็นการจัดแบบกว้าง ๆ คือ นับตั้งแต่ที่ ประเทศญี่ปุ่นเข้าสู่ยุคปฏิรูปฟื้นฟูสมัยเมจิ ซึ่งถือเป็นยุคแห่งการแสวงหาแสงสว่างทางปัญญา โดยมี นิชิ อามะเนะ เป็นผู้นำแสงสว่างนั้นคือปรัชญาตะวันตกเข้ามาสู่ประเทศ จากนั้นระบบความคิดเชิงปรัชญาในญี่ปุ่นก็มีการพัฒนาเรื่อยมาจนถึงยุคสมัยของนิชิตะ คิตะโระ และกลุ่มลูกศิษย์ของเขา กระทั่งดำเนินต่อมาจนถึงยุคร่วมสมัยราวปลายศตวรรษที่ 20 คาบเกี่ยวต้นศตวรรษที่ 21 ซึ่งเป็นยุคร่วมสมัยในปัจจุบัน

⁶ แม้หนังสือเล่มนี้จะเก่า เพราะตีพิมพ์ตั้งแต่ปี 1968 แต่ก็ถือได้ว่ามีความสำคัญสำหรับผู้ต้องการศึกษาปรัชญาญี่ปุ่นสมัยใหม่ที่เขียนเป็นภาษาตะวันตก เนื่องจากองค์ความรู้ด้านปรัชญาญี่ปุ่นสมัยใหม่นี้ แม้แต่ในโลกตะวันตกก็ยังไม่ถูกศึกษาเป็นวงกว้าง

ทั้งนี้ ตามที่มีกรกล่าวถึง นิชิ อามะเนะ ในหนังสือ Postmodern in Japan ในฐานะที่มีบทบาทเป็นบิดาแห่งปรัชญาญี่ปุ่นสมัยใหม่นั้น ผู้ปริทัศน์เห็นว่าก็เป็นสิ่งที่สามารถนิยามได้ แต่หากพิจารณาถึงบทบาทในแง่เดียวกันของนิชิตะ คิตะโร ก็จะได้ภาพที่ชัดเจนขึ้นว่า นิชิตะ คิตะโร เองก็มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งยวดในฐานะบิดาแห่งปรัชญาญี่ปุ่นสมัยใหม่เช่นกัน และดังนั้น เพื่อทำให้เกิดภาพที่ชัดเจน ผู้ปริทัศน์จึงเสนอให้พิจารณานิชิ อามะเนะ ในฐานะบิดาของปรัชญาแห่งญี่ปุ่น ผู้มีบทบาทสำคัญในการทำให้ปรัชญาได้เป็นที่รู้จักในญี่ปุ่น ในขณะที่ นิชิตะ คิตะโร นั้นควรถูกพิจารณาในฐานะบิดาแห่งปรัชญาญี่ปุ่นสมัยใหม่ ก็จะทำให้การเชื่อมโยงบุคคลทั้งสองในหนังสือ Postmodern in Japan มีความชัดเจนยิ่งขึ้น

บทสรุป

ปรัชญาญี่ปุ่น มีลักษณะเฉพาะโดยจัดว่าเป็นคำที่มีนัยและมนต์เสน่ห์ที่ซับซ้อน เนื่องจากญี่ปุ่นเป็นประเทศที่เปิดรับเอาแนวความคิดทางปรัชญาจากภายนอกเข้ามาทั้งจากจีน อินเดีย และตะวันตก จึงทำให้กระแสปรัชญาในญี่ปุ่นมีความหลากหลาย ญี่ปุ่นจึงเสมือนเป็นแหล่งที่ปรัชญาตะวันตกและตะวันออกบรรจบเข้ามาพบและผสมผสานเข้าด้วยกัน แต่ถึงกระนั้น สิ่งที่ทำให้ญี่ปุ่นมีความพิเศษก็คือ จากประเทศที่ไม่มีแนวปรัชญาของตนเอง ถึงที่สุดแล้วก็ได้ผลักดันพัฒนาการทางความคิดจนเกิดเป็นปรัชญาญี่ปุ่นขึ้นมาได้ และปรัชญาญี่ปุ่นยังมีความเป็นสมัยใหม่เฉพาะตัว โดยอาศัยฐานรากทางความคิดแบบตะวันออกผสมผสานเข้ากับวิธีวิทยาทางความคิดแบบตะวันตก แต่การที่ใครต่อใครพากันเข้าใจว่าญี่ปุ่นไม่มีหลักปรัชญา มีแต่หลักศาสนา (อาทิ พุทธศาสนานิกายเซ็น เป็นต้น) นั้นเพราะเอกสารตำราที่เป็นองค์ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับปรัชญาญี่ปุ่นในประเทศไทยเรายังมีไม่เพียงพอ ยิ่งเป็นองค์ความรู้เกี่ยวกับปรัชญาญี่ปุ่นสมัยใหม่โดยตรงด้วยแล้ว ก็เรียกได้ว่าแทบจะไม่มี

ทว่าถึงกระนั้นก็ยังมึหนังสือที่ให้ความรู้คาบเกี่ยวกับปรัชญาญี่ปุ่นสมัยใหม่ อย่าง 'Postmodern in Japan : นักปรัชญาการเมืองโบราณกับชะตากรรมโพสโตโมเดิร์นในสังคมญี่ปุ่น' ที่แม้จะมีเนื้อหาในเชิงประวัติศาสตร์ความคิด โดยมุ่งแสดงให้เห็นพัฒนาการของความคิดเชิงปรัชญาที่มีอยู่ในสังคมญี่ปุ่นสมัยใหม่ก็ตาม แต่หนังสือเล่มนี้ก็ยังนับได้ว่ามีคุณูปการต่อผู้ที่ต้องการศึกษามูลงที่มาจากปรัชญาในญี่ปุ่นจากเอกสารที่เขียนด้วยภาษาไทยซึ่งมีอยู่จำนวนไม่มาก ซึ่งแม้โดยรูปแบบแล้วจะเป็นหนังสือกึ่งวิชาการก็ตาม แต่คุณค่าที่ได้จากสารัตถะของหนังสือเล่มนี้ จัดว่าเป็นประโยชน์อันดีต่อผู้ที่สนใจจะศึกษาเกี่ยวกับปรัชญาญี่ปุ่นสมัยใหม่ได้ต่อไปไม่มากนักน้อย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเสนอให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของนักคิดนักปรัชญาญี่ปุ่นที่มี นิทซ์เซ่ เป็นศูนย์กลาง และบรรยายการศึกษาถกเถียงทางปรัชญาอันเข้มข้นในสังคมญี่ปุ่น ที่มักจะวิพากษ์และรื้อสร้างความคิดกันอยู่เป็นนิจ ก็ทำให้จินตนาการถึงความเป็นโพสโตโมเดิร์นในสังคมญี่ปุ่นได้ตามเป้าประสงค์ของหนังสือเป็นอย่างดี

เอกสารอ้างอิง

- ไชยันต์ ไชยพร. (2550). POSTMODERN IN JAPAN : นักปรัชญาการเมืองโบราณกับชะตากรรมโพสโตโมเดิร์นในสังคมญี่ปุ่น. กรุงเทพฯ: โอเพ่นบุ๊กส์.
- สรายุทธ เลิศปัจฉิมนันท์. (2561). การสังเคราะห์องค์ความรู้ด้านปรัชญาญี่ปุ่นในประเทศไทย. (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: คณะมนุษยศาสตร์และประยุกต์ศิลป์ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย.
- Carr, B. and Mahalingam, I. (Eds). (2005). Companion Encyclopedia of Asia Philosophy. 2nd ed. New York: Routledge.
- Carter, R. E. (2013). The Kyoto School : An Introduction. Albany: State University of New York Press.

- Gakken Dictionary Editorial Department. (2015). **Dictionary of Modern Japanese Usage** [現代実用国語辞典]. 3rd ed. Tokyo: Gakken.
- Heisig, J.W., Kasulis T.P. and Maraldo J.C. (Eds). (2011). **Japanese Philosophy : A Sourcebook**. Honolulu: University of Hawaii.
- Miki, K. (2009). **Miki Kiyoshi Complete Collection (Vol. 16) Epoch and Moral, Record of Modern Time, and Others** [三木清全集 〈第十六卷〉 時代と道徳・現代の記録・他]. 2nd ed. Tokyo: Iwanami Shoten.
- Piovesana, G. K. (1968). **Recent Japanese Philosophical Thought 1862-1962 : A Survey**. Tokyo: Enderle.
- Raud, R. (2012). What is Japanese about Japanese Philosophy. **Rethinking Japanese Studies, Nichibunken Symposium**. (pp. 15-27). Kopenhagen.
- Takayanagi, N. (2011). Japan's Isolated Father of Philosophy : Nishi Amane and His Tetsugaku. **Whither Japanese Philosophy? Reflections from Other Eyes**, 19(3), 81-90.
- Yusa, M. (Ed.). (2017). **The Bloomsbury Research Handbook of Contemporary Japanese Philosophy**. London: Bloomsbury Academic.